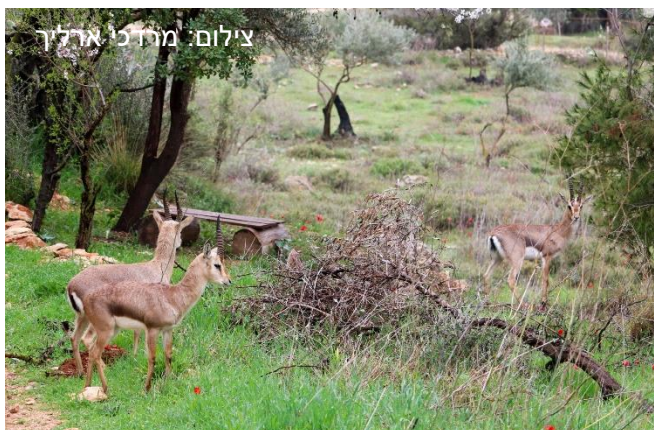

מבקרים בעמק הצבאים | ערכה חינוכית למורה

פיתוח ועריכה: תחום פיתוח והכשרה, החברה להגנת הטבע 2019

מבוא

עמק הצבאים הוא אתר הטבע העירוני הגדול בארץ, והוא תוצר של תכנון בשיתוף ציבור. העמק מקיף שטח בן כ-250 דונם בלב ירושלים, ובו חי, לאורך השנים, עדר בן כ-30 צבאים. באמצע שנות ה-90, כאשר נסלל כביש בגין, נותק הקשר בין אוכלוסיית הצבאים שבעמק לבין זו שמחוצה לו, דבר

שהעלה חששות כבדים לגבי סיכויי ההישרדות של העדר.

בשנים 2010 - 2012 נמשך מאבק משפטי על עתידו של העמק, ובמקביל חלה התדרדרות במצב העדר. העמק נסגר למבקרים בשנת 2013. בוצעו עבודות תשתית על מנת לשמור על עדר הצבאים, ובמרץ 2015 העמק נפתח לקהל הרחב. כיום יש בעמק אגמון המשתרע על כ-30 דונם המושך מגוון עופות מים נודדים, וחיים בפארק 23 צבאים, אוכלוסייתם עולה בכל שנה, ומגיעים אליו מאות מבקרים ביום.

הצבי הארץ-ישראלי

המין הנפוץ משלושת מיני הצבאים בישראל. בעבר היה נפוץ באגן המזרחי של הים התיכון וכיום מצוי בישראל בלבד. משקלו של הזכר כ-25 ק"ג ומשקל הנקבה כ-18 ק"ג. הצבי מוזכר במקורות פעמים רבות, והוא סמל לכוח, למהירות וליופי.

לצבי חושי ראייה, שמיעה וריח מפותחים במיוחד. הצבאים חיים בעדרים, עם נחלות מוגדרות. בראש כל עדר עומד זכר, השומר בקנאות על נחלתו ומנהיג נקבות, הנהנות מחסותו. הנחל והצומח בה משמשים בה משמשים לעדר כמקור מזון, מסתור ורבייה.

עמק הצבאים הינו מודל של אתר טבע עירוני ובשורתו הופצה בקרב כל תושבי ירושלים ומחוצה לה. אתרי טבע עירוניים בירושלים נמצאים כיום במגמת פיתוח, אימוץ מצד תושבים ושיתוף פעולה מצד עיריית ירושלים וארגונים שונים (מצפה נפתוח בשכונת רמות, נחל זמרי בפסגת זאב, חורבת ארזה- נחל כוס בגילה ועוד...).

ערכה זו היא פרי שיתוף פעולה בין פארק עמק הצבאים, עיריית ירושלים והחברה להגנת הטבע. ערכה חינוכית זו נותנת מענה למורים היוצאים לטיול בעמק במסגרת בית הספר. בקובץ זה מוצעים מערכים שנבנו בשבילך, ניתן לשנות ולהוסיף לפי הצורך. הערכה מתמקדת בפיתוח מיומנות חשיבה מנקודות מבט שונות של התלמיד סביב סוגיות שמירת טבע ויצירת אקטיביזם, על ידי תוצר כיתתי.

כאן, תמצאו הצעות לשיעורים ולפעילויות שבאמצעותם תוכלו לספר לתלמידים בצורה חווייתית את סיפור עמק הצבאים. באמצעות הפעלת חשיבה ביקורתית ופיתוח דיונים, התלמידים יבינו את מורכבותה של סוגיית שמירת טבע, ויתנסו בחשיבה מנקודות מבט השונות.

מה בערכה?

פעילות	נושא	פירוט
פעילות הכנה לביקור בעמק 30 דקות	טבע עירוני, סיפור ודילמה והכרות עם כללי העמק	נכיר את המושג טבע עירוני, נשמע את סיפור העמק בחרוזים, נפתח דילמה סביב שאלת "שימור או פיתוח?" ונלמד את הכללים של העמק.
פעילות ביקור בעמק 60 - 90 דקות	סיור הכרות עם העמק	נסתכל על העמק מנקודות מבט שונות, נשמע את סיפור העמק, דרך משחק נכיר את המושג "החתמה" ונדון בסוגיה מאוד מעניינת.
פעילות לסיכום לאחר הביקור 45 דקות	איך ממשיכים מכאן?!	נעלה חוויות מהסיור, נחשוב איך מעבירים את הרעיון לאחרים.

1. התלמידים ייחשפו לסיפור ההצלחה של עמק הצבאים, המהווה מודל של חברה אזרחית, שלוקחת אחריות על המרחב הציבורי
2. התלמידים יעמיקו בדילמת שימור מול פיתוח מנקודות מבט שונות
3. התלמידים ינקטו עמדה אקטיבית, יעברו תהליך של חשיבה מסדר גבוה
4. התלמידים יפעלו ברמה הכיתתית לשמירה על אתר טבע עירוני

תהליך חינוכי

שותפויות רצויות בתהליך

בשלב יצירת התוצר הסופי ניתן לשלב את מנהלת בית הספר, קהילת בית הספר, משרד החינוך, מנהל קהילתי, מוסדות קרובים לבית הספר, תושבים ופעילים מהשכונה.

תוצרים אפשריים

- יום שיא בהדרכת התלמידים
- תערוכת תמונות/ ציורים
- יום התנדבות באתר טבע עירוני

פעילות הכנה לביקור בעמק

קהל היעד: כיתות ג'-ד'

משך הפעילות: 30 דק'

מקום הפעילות: כיתה וחוף

מטרות:

1. התלמידים ייחשפו למושג "טבע עירוני" ויכירו את עמק הצבאים לפני הכרות בשטח
 2. התלמידים יחוו חיבור למושג טבע עירוני ויפתחו סקרנות לגבי עמק הצבאים
 3. התלמידים יתנסו בחשיבה סביב הדיון ויתמודדו עם מורכבות של סוגיות שונות
- מושגים מרכזיים:** טבע עירוני, שימור מול פיתוח, בית גידול, כללי התנהגות
- ציוד והכנות:** טוש ללוח, סיפור העמק, כללי העמק

פתיחה - 10 דק':

נפתח את השיעור ונספר כי בימים/בשבועות הקרובים אנו נצא לסיור בעמק הצבאים ולפני שאנחנו הולכים לשם – חשוב שנכיר את סיפורו של העמק ונדע לקראת מה אנו הולכים, נאמר לתלמידים שלאחר הסיור יתקיים מפגש סיכום בכיתה, בו נחשוב יחד מה נוכל לעשות למען עמק הצבאים ולמען שמירה עליו. נספר לתלמידים שבשנת 2016 הוגדר הצבי כחיה בסכנת הכחדה- זה אומר, שלא נשאר לנו עוד הרבה צבאים בעולם! (מהמין צבי ארץ ישראלי gazelle gazelle).

נרחיב, שאחת הבעיות העיקריות שבגללן הצבי בסכנת הכחדה הוא – **קיטוע בתי גידול**.

(באנגלית: Habitat fragmentation)

קיטוע בתי גידול נגרם כתוצאה מהקמת כבישים, גדרות, או תשתיות אחרות של בני אדם, דבר שגורם להפרדה בין אוכלוסיות, לרעב ולפגיעה ישירה והוא אחד הגורמים המרכזיים להכחדת מינים. (מתוך: אקו-ויקי)

אז לפני שנספר מה זה עמק הצבאים, יש מושג מאוד חשוב שצריך ללמוד עליו. יש לכם ניחוש? נצא עם התלמידים לחצר בית הספר ונמצא מקום שקט לשבת. כדי שהמשימה תעבוד, מומלץ לשבת קרוב לצמחיה.

נבקש מהתלמידים לעצום את העיניים ולהקשיב במשך כחצי דקה לקולות בסביבה. נשאל את התלמידים אילו קולות הם שמעו? (טרקטור, אוטובוס, משאית, ציפורים, רעש של עלים, אנשים מדברים ועוד..)

עכשיו משהו יודע מה המושג? נספר לתלמידים, שהמושג החשוב הוא **"טבע עירוני" !**

גוף הפעילות- 15 דק':

מגדירים את המונח "טבע עירוני" דרך שמש אסוציאציות -5 דק':

נחזור לכיתה ונכתוב על הלוח בגדול את המילה "טבע"- נשאל את התלמידים מה זה מעורר אצלם? אילו מחשבות? מקומות? בצד השני של הלוח, נכתוב את המילה "עיר"- ומסביב את האסוציאציות של התלמידים.

נציג לילדים את המונח "טבע עירוני" – נשאל אותם האם הם שמעו על המושג הזה ונברר יחד עם התלמידים:

- מה לדעתכם ההגדרה של "טבע עירוני"? תנו דוגמאות לאתרי טבע עירוניים שאתם מכירים
- האם לדעתכם טבע ועיר "הולכים" ביחד? האם זה מסתדר? איפה זה מתנגש? נסכם בקצרה, שההגדרה לאתר טבע עירוני היא לא ברורה, כי מדובר פה בשני דברים שלכאורה לא דומים ולא קשורים. נציג את ההגדרה כיום:
"שטח טבע עירוני הוא כל שטח פתוח או בנוי בו קיימות מערכות טבעיות (על מכלול ש מרכיבי החי, הצומח והדומם שלהן) או תופעות טבע נקודתיות בתחום העיר. המונח כולל קשת של תופעות, מטבע "בר" המצוי בשולי העיר או החודר אליה, ועד למיני בר מקומיים המצויים בתחומי שטח מגוון או בנוי. המושג טבע עירוני במדריך זה כולל מיני חי וצומח מקומיים בלבד, ואינו כולל מינים אקזוטיים."
- (איריס האן ועמיר בלבן, מדריך לתכנון וניהול תשתיות טבע עירוני, מכון דש"א, 2010)

סיפור העמק בחרוזים ודין "משפט העמק"- 10 דק':

נשאל את התלמידים האם הם מכירים את עמק הצבאים? מה שמעתם עליו? נספר את חלק א' של סיפור העמק (נספח א') ולאחריו נפתח דין – מה לעשות עם השטח? למי מגיע השטח? אם היינו יושבים שם בוועדה חשובה, מה היינו אומרים?
הערה: את חלק ב' של הסיפור, נמשיך בסיום, כך נעורר סקרנות אצל התלמידים לגבי ההמשך.

דין: נחלק את התלמידים לקבוצות/ נבחר כמה נציגים ולכל קבוצה/נציג ניתן תפקיד של בעל עניין. ננחה את התלמידים לחשוב- מה דעתכם? מה אתם הייתם עושים? כיצד הייתם פועלים?
רעיונות לקבוצות דין: (ניתן להוסיף עוד תפקידים רלוונטיים)

- חקלאים
- קבלני אזור מגורים

אנשי שמירת טבע

- תושבים "מבולבלים"
- הצבי הארצישראלי

נשאל את התלמידים כיצד הרגישו בזמן הבעת עמדה? האם היה קשה להביע עמדה גם על משהו שאתם לא שלמים לגביו? (אם יש זמן, ניתן לתת לקבוצות השונות להגיב/ לשאול את הקבוצה שאלות לגבי מה שאמרו).
למורה: אפשרות נוספת היא, שכל תלמיד יבחר חלק מהסיפור ויצייר אותו.

סיכום- 5 דק':

נשאל את התלמידים- מה לדעתכם אנחנו נראה בעמק הצבאים? ראיתם פעם צבי אמיתי או רק בגן חיות? נסביר לתלמידים שאנחנו הולכים לראות חיית בר ממש כאן, קרוב לבית! זה משהו שלא רואים בכל מקום!
הכרות עם הכללים- נסביר לתלמידים, שלפני הסיור בעמק, חשוב שנכיר את הכללים שלו! ניתן לשאול- מה זה כלל? מדוע יש צורך בכללים? מה היה קורה אם לא היו כללים?
נזמין כמה נציגים שיציגו בפנטומימה את הכללים של פארק עמק הצבאים ושאר הכיתה תנחש מה הכלל. (נספח ב')
לאחר שהכרנו את הכללים של העמק, נסכם שהיום למדנו באופן כללי מה זה "טבע עירוני", למדנו על הסיפור של עמק הצבאים והבענו את עמדתנו מנקודות מבט שונות. נדגיש לתלמידים, שזה בדיוק הסיפור של טבע עירוני בכלל ושל עמק הצבאים בפרט- התקיים פה מאבק לא פשוט, שהיו בו שותפים אנשים מכל גווי החברה ועלו דעות שונות.
בסיור בעמק נשמע ובעיקר נראה בעיניים שלנו- איך הסיפור הזה ממשיך... ואיך גם אנחנו- יכולים להתחבר אליו!

נספח א: סיפור הקמת עמק הצבאים / מורן בביאן

חלק א':

בלב ירושלים, בין שכונות וכבישים,
שוכן לו עמק קטן ובו עדר צבאים.
העמק ממוקם בין שכונת קטמון, גבעת מרדכי ובין כמה כבישים,
ומכונה עמק "פרי-הר" בפי החקלאים.
הצבי הארץ ישראלי תמיד סימל את ארץ ישראל: "ארץ הצבי", ו"קל כרגליים כצבי" ויש עוד כמה..
ולמרות אזכוריו הרבים במקורות, כמעט נעלם הוא מעינינו, ואני שואלת- למה?
פיתוח כבישים ובניית שכונות,
גרמו לעדר הצבאים פגיעות קשות.
אך לא רק מאלה סבלו הצבאים,
גם מניסיונות ציד, כלי רכב מהירים וכלבים משוטטים.
וכך מצבם של הצבאים החל להידרדר...
חלקם נכחדו וחלקם חיפשו מקום אחר.
לאחר תקופה שמצב הצבאים החל להשתפר,
עננה ריחפה בשמי העמק והמצב הפך לחמור ביותר.
אבל הפעם אלה לא הכבישים או הכלבים,
אלא ניסיון הרבה יותר חמור ממה שאתם חושבים.
הגיעו לכאן קבוצה של אנשי נדל"ן ויזמים,
והחליטו כי עדיף "לגדל" פה דירות ולא...תפוחים.
הם הציעו להקים שטחי מסחר, תעשייה ולבנות יחידות דיור יוקרתיות,
אבל מה אתם אומרים? התושבים נתנו לזה לקרות?
והצבאים? מה יהיה עליהם? יא וולי!
החוגלות, הדרבנים, התן, הנחליאלי...
ומה עם נמלות הקציר? הסתוונית ושלל הפרפרים?
הם יצטרכו למצוא בית אחר? לכאן הם כבר לא שייכים?
ומה יהיה על ילדינו? חשבו המבוגרים, האם יזכו לראות את הטבע כפי שאנחנו ראינו?

אז כמו שחשבתם נכון, תושבי השכונות לא וויתרו וחברו עם ארגונים ירוקים, התנגדו לרעיון הבניה והקימו את "ועד הפעולה עמק הצבאים". הפגנות, אירועים, פעילויות חינוכיות ומאבק לשימור ופיתוח, הכל, כדי לשמור על העמק כשטח ציבורי פתוח. גם צוות תכנון הוקם למטרה הזו וחשב - איך השטח צריך להיראות? איך לשמור על הטבע מצד אחד וגם לתת מקום בילוי למשפחות? המאבק הזה לקח שנים, אפילו דורות! בהם עברו בראש המתכננים והיזמים מחשבות כה רבות! ועכשיו אקפוץ לסוף הסיפור, מה אתם אומרים- הסוף טוב? מי לדעתכם ניצח? התשובה לפניכם! נכון! התושבים והארגונים הצליחו לשמור על השטח פתוח! מעכשיו יש מי שדואג לצבאים, לחוגלות, לדרבן, לפרפרים... ובנו אגם יפה שמושך אליו הרבה ציפורים. אך אל תטעו, גם אחרת יכל להיגמר הסיפור, זה לא היה מובן מאליו וכל כך ברור. ועכשיו אתם שואלים מה תפקידכם? תמשיכו לטייל, והעבירו את סיפורי לילדיכם...

נספח ב': כללי פארק עמק הצבאים:

נא לא להיכנס לאזורי השיקום – השטח המסומן בחבל מיועד לטיפול עדר הצבאים.

שימרו על הניקיון. אין פחים בפארק, אנא קחו את הזבל עמכם בחזרה לאזור המחזור.

אנא שימרו על החי והצומח.

הדלקת אש אסורה.

לא להתקרב או לגעת בעופרים או בצבאים ולא ולהאכיל אותם.

אין כניסה לכלבים.

סיור בעמק הצבאים

קהל היעד: כיתה ג'-ד'

משך הפעילות: 60-90 דק'

מקום הפעילות: עמק הצבאים

מטרות:

1. התלמידים יבינו כיצד בא לידי ביטוי המושג טבע עירוני בתכנון הפארק
2. התלמידים יכירו האלמנטים השונים הנמצאים בפארק ויתנסו בחוויית התבוננות ופליאה
3. התלמידים יפתחו מודעות לשמירה על כללי הפארק, מתוך היכרות עם הכללים ובפיתוח

חשיבה מעמיקה וביקורתית

תוצרים אפשריים: גלריית ציורים

מושגים מרכזיים: נקודות מבט, החתמה

ציוד והכנות: חלק ב' של סיפור העמק, דפים, כלי כתיבה (להנחות את התלמידים להגיע עם קלמר), דפי משימות למשימת "נקודות מבט", תמונות של בע"ח, הרחבה למורה על סיפור העמק.

פתיחה וכללים-7 דק':

נכנס לפארק וניקח מהמרכז מבקרים מפה אחת לכל הקבוצה (אפשר לתת את המפה לתלמיד אחראי, שיוביל יחד עם המורה ויהיה אחראי למשימות שקשורות במפה), ניתן להשאיל משקפת אחת למורה (בהפקדת ת.ז/דרכון) ותוך כדי הסיור, להעביר בין הילדים.

*** במידה והיציאה משטח הפארק תהיה לא דרך הכניסה הראשית, לא ניתן לקחת משקפת.**

נמצא מקום נוח ברחבת הכניסה, ונושיב את התלמידים במעגל. נשאל את התלמידים מה אתם

זוכרים מחלק א' של סיפור העמק? האם אתם זוכרים את הדיון שניהלנו בכיתה?

נספר את חלק ב' של סיפור הקמת עמק הצבאים ולאחר הסיפור, נשאל את התלמידים:

- כיצד יכול היה להיגמר הסיפור אחרת? איך היה נראה השטח?
- בזכות מי לדעתכם יש כאן פארק?
- האם זה חשוב שכולם יכירו את סיפור העמק?
- איזה תחושות יעלו בכם שגטייל פה אחרי שהכרנו את הסיפור?

נספר לתלמידים, שבזכות התושבים שגרים פה מסביב שהתחברו לארגונים ירוקים (ביניהם,

החברה להגנת הטבע, שאנשיה מנהלים את הפארק). כל אלה ביחד, נלחמו על כך שהשטח

יישאר טבעי ופתוח לרווחת הציבור ואכן, בזכות הרצון העז של התושבים יחד עם ליווי מקצועי

של מתכננים, אקולוגים, עורכי דין ועוד... העירייה הכריזה על השטח כ"פארק טבע עירוני" ועד היום הזה, היא משקיעה משאבים רבים בניהול ותחזוקה של העמק. (הרחבה על סיפור העמק נמצאת בעמודים הראשונים של קובץ זה).

חזרה על הכללים- 3 דק':

- לפני שתחילים לצעוד...נחזור עם התלמידים על כללי הפארק! נזמין כמה נציגים שבמקום פנטומימה יצטרכו לומר מילה אחת שמרמזת על הכלל (למשל- אש, כלבים, אשפה, צבאים)
1. נא לא להיכנס לאזורי השיקום – השטח המסומן בחבל מיועד לטיפול עדר הצבאים.
 2. שימרו על הניקיון. אין פחים בפארק, אנא קחו את הזבל עמכם בחזרה לאזור המחזור.
 3. אנא שימרו על החי והצומח.
 4. הדלקת אש אסורה.
 5. לא להתקרב או לגעת בעופרים או בצבאים ולא ולהאכיל אותם.
 6. אין כניסה לכלבים.

גוף הסיור-35 דק':

ציור מנקודות מבט-משימת התבוננות: 10 דק':

נתמקם במקום נוח ליד האגם הגדול או באחת הפרגולות בשטח. נחלק לתלמידים דפים, כלי כתיבה ומשימה בה כל אחד נדרש לצייר את העמק מנקודות מבט שונה. נפזר את התלמידים בשטח (הגדירו גבולות גזרה!), נקדיש 5 דק' למשימה.

איסוף- נאסוף את התלמידים חזרה לנקודת הכינוס וכל תלמיד יציג את הציור שלו (ניתן ליצור תערוכה על הקרקע) התלמידים יעברו בין התמונות ונבקש מכמה נציגים שיספרו לנו מה ציירו.

נשאל את התלמידים:

- איך הרגשתם במהלך המשימה? מה היה קל ומה קשה?
 - האם פעם חשבתם על נקודת מבט שונה משלכם?
 - נבחר ציור אחד, למשל- "צייר כיצד נראה השטח עוד 100 שנה" ונשאל- מי מיוצג בציור יותר? בני אדם? בע"ח? במי זה תלוי מה שיהיה פה עוד 100 שנה?
 - איזה ציורים דומים זה לזה? ואיזה שונים?
- נסכם, שכמו שכל אחד צייר פה ציור שונה, כי כל פרט ופרט בטבע חווים אותו בצורה מסויימת, כך אנחנו- בני האדם, לכל אדם יש נקודת מבט שונה! כל אחד חווה את העולם, את הטבע בדרך שלו.

עכשיו שאנו מבינים את מורכבות והמגוון של נקודות המבט השונות (שזה מה שמייחד את הטבע ואת האנושות כולה, בין השאר) נוכל מעתה להתבונן בבעלי החיים בצורה שונה, לדוגמא: נביט בשיירת נמלים ונשאל- איזה חוש הן משתמשות עכשיו? האם העכביש רואה את השטח כפי שהן רואות? מה הציפור רואה? אולי ארוחת צהריים? איך אנחנו בני האדם רואים אותם? אולי אנחנו בכלל לא רואים? ו"בטעות" גם דורכים עליהם? נמלה רואה מה שציפור לא רואה, ודבורה מרגישה את הטבע אחרת מצבי.

***ניתן לעשות תערוכה בבית הספר עם התמונות של התלמידים, בצירוף משפט המתאר את המשימה ואת כוונת המצייר.**

הצבי הארצישראלי- 15 דק':

נשחק את המשחק "תפסוני"- 5 דק': (הסבר מתוך: "אאוריקה")

- הקבוצה מתחלקת לשתי קבוצות העומדות זו מול זו, קבוצה א' מושיטה את ידיה קדימה ונציג מקבוצה ב' ניגש אליהם מכה על ידו של אחד המשתתפים ואומר "תפ", לאחר מכן ניגש למשתתף אחר, מכה על ידו ואומר "סו" ולבסוף מכה בפעם השלישית והאחרונה על ידו של משתתף נוסף ואומר "ני".
- בשלב זה הוא בורח והמשתתף שהכו על ידו אחרון צריך לתפוס אותו לפני שהוא עובר את קו הגבול לקבוצתו.
- אם המשתתף מקבוצה א' הצליח לעבור את קו הגבול מבלי להיתפס, המשתתף מקבוצה ב' הופך להיות שבוי שלו. אם המשתתף מקבוצה ב' הצליח לתפוס את המשתתף מקבוצה א' לפני שעבר את קו הגבול, המשתתף מקבוצה א' הופך להיות שבוי שלו.
- מחליפים בין הקבוצות - נציג מקבוצה ב' ניגש לקבוצה א', מכה על הידיים באותה דרך - ובורח.
- מטרת כל קבוצה היא לתפוס כמה שיותר שבויים מהקבוצה השנייה וזו שיש לה הכי הרבה שבויים בסוף המשחק היא המנצחת.

נושיב את התלמידים ונשאל את ה"שבויים"- איך היה להיות שבויים? איך הרגשתם? נספר לתלמידים שיש משהו שקורה לצבאים ברגע שמישהו "תופס" אותם וכך הצבי הופך ל"שלהם", כמו שאתם הרגשתם שבויים, יש גם צבאים שהרגישו כך!

נספר את הסיפור של "יוהנה" - צביה שנלקחה משטח טבעי בהיותה עופר, גודלה בשבי והורגלה לבני אדם שהסתובבו סביבה כל היום. ברגע שגילו את האדם שלקח אותה לביתו, החרימו אותה ממנו, כי זו עבירה על החוק והביאו אותה לעמק. מהרגע שהגיעה לעמק, המשיכה להתקרב לבני אדם ואף "ביקשה" שילטפו אותה. צוות העובדים בעמק הציב שילוט, ומדריכים הסבירו לקהל שאסור להתקרב לצביה ולא לגעת בה. לאחר מספר חודשים יוהנה השתלבה עם העדר וכראייה לכך - היא הייתה בהריון! נספר לילדים **כיצד לנהוג כאשר פוגשים עופר**.

נשאל את התלמידים האם הם מכירים את המושג "**החתמה**"? לאיזה בע"ח המושג רלוונטי? נציג לתלמידים תמונות שונות והם יצטרכו לומר האם אצל החיה הזו יכולה להתבצע החתמה. (נספח 1: צפרדע, תולעת, ציפור, עז, נמלה, לטאה, צבוע, צבי) נסביר שהמושג "החתמה" קיים אצל יונקים וציפורים, אצלם יש טיפול של ההורים. בשאר בע"ח, כגון: זוחלים, חרקים, עכבישים ודו חיים הנקבה מטילה את הביצים ולא מטפלת בצאצאים, אלא הם גדלים לבד, ללא טיפול הורי.

סוגיית הפחים בעמק - 10 דק':

אחת השאלות הגדולות ששאלו את עצמם מתכנני הפארק היא: "האם להציב פחים בתוך השטח?" לאחר דיונים והתייעצויות, הוחלט שלא להציב פחים. בתחילה, היה חשש גדול, שיגיעו אנשים לפארק ויזרקו את הפסולת שלהם בשטח.

דיון:

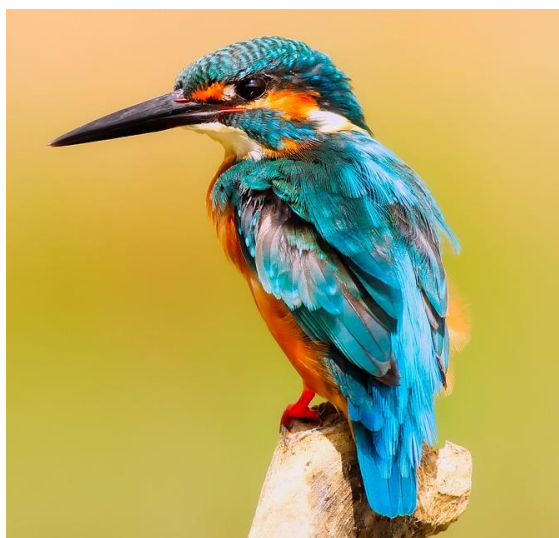
- מהי לדעתם הסיבה שבגללה לא הציבו פחים? האם זה יכול לפגוע? אם כן, במי?
- האם לדעתכם יש צורך להציב כיום פחים בשטח הפארק?
- מה לדעתכם תרם לעובדה שהפארק נשאר רוב הזמן נקי וולא משליכים את הפסולת? מאז שנפתח הפארק, מסתבר, שהרוב המוחלט של המבקרים בפארק מכבד את הכלל שהוא "שמירה על הניקיון"! לאחר אירועים גדולים, של אלפי אנשים - אוספים שקית זבל אחת בלבד.

סיכום הסיור - 5 דק':

- מה היה הכי כיף היום בסיור?
 - עם איזו מחשבה אתם יוצאים מהסיור בעמק?
 - האם עולות גם מחשבות שליליות?
 - האם תרצו לחזור לטייל בעמק? תביאו את המשפחה?
- נאסוף את תשובות התלמידים ונסכם שעמק הצבאים זה אתר שהכניסה אליו היא ללא תשלום ויש כל הזמן פעילויות ודברים מעניינים לראות ולעשות, שווה להגיע!

נספח 1 – תמונות של בע"ח (החתמה) (צפרדע, תולעת, ציפור, עז, נמלה, לטאה, חתול, צבי.)

ציירו פרח מנקודת מבטה של נמלה

ציירו פרח מנקודת מבטה של הציפור

ציירו פרח ממצלמת מיקרו – מאוד מאוד מקרוב

ציירו פרח ממצלמת מאקרו – מאוד מאוד מרחוק

ציירו כיצד היה נראה השטח ללא נוכחות האדם

ציירו את השטח כפי שהוא נראה היום

ציירו פרח מנקודת מבטו של חרק הבא לטעום

מהצוף של הפרח

ציירו מפגע בשטח שמסכן את הפרחים

ציירו פרח דמיוני – שאינו נמצא בשטח

בחרו פרח אחד שאתם רואים וציירו אותו

במדויק

בחרו פרח וציירו רק את הסביבה שלו, מבלי

לצייר את הפרח

תארו במילים, כיצד נראה השטח – לאדם שאינו נמצא כאן

ציירו את השטח מבעד למשקפת – בחרו במה להתמקד

ציירו כיצד נראה השטח בלילה

ציירו את השטח לאחר ביקור של 100 ילדים

ציירו בדיוק מרבי את אחד מחלקי הפרח

הסתובבו בשטח ומצאו פרחים בצבעים שונים,

ציירו על הדף עיגולים בהתאם לצבעים שמצאתם

ציירו את בעלי החיים שלדעתכם נהנים מהשטח,

מי בא לבקר בו?

ציירו דבר שמפריע לכם בשטח

ציירו מפה המציגה את הדרך מבית הספר לשטח

היסטוריה:

בתקופת המנדט הבריטי (1917-1948) עוצבו תכניות פיתוח לירושלים. העקרונות שלהן נשמרו ובמשך שנים היתה, בין השאר, הקפדה על בנייה על רכסי ההרים ושמירה העמקים כשטחים פתוחים היוצרים חגורות ירוקות סביב האזורים הבנויים.

לאחר המצור הוחזר שטח העמק לקיבוצים מעלה החמישה וקרית ענבים, שנטעו בו מטעי דובדבנים ותפוחים. חוזה החכירה היה תקף עד 1982, אך למעשה הקיבוצים המשיכו לעבד את האדמות עד תחילת שנות התשעים.

בשנות השמונים והתשעים נבנו באזור קניון מלחה (נפתח 1993), הגן הטכנולוגי ואצטדיון טדי (1992). סלילת כביש בגין, שהחלה באמצע שנות ה-90 והסתיימה בשנת 1998, יצרה מחסום בין עמק הצבאים לבין נחל רפאים, וחלק מאוכלוסיית הצבאים (כ-30 צבאים) נכלאה בעמק.

בסוף שנות ה-90 קידמו הקיבוצים תכנית הכוללת 1400 יחידות דיור, משרדים, מתחמי היי-טק, מוסדות ציבור ומכללה. בשנת 2000 החלו עבודות תשתית, עוד לפני קבלת האישורים הדרושים, ותושבי האזור פתחו במחאה שהיתה עצמאית בשלב ראשון. בתמיכת ארגונים סביבתיים וחברתיים התושבים התאגדו לוועד הפעולה למען עמק הצבאים והגישו התנגדויות לתוכנית. בה בעת אורגנו הפגנות, הוגשו עתירות והתנגדויות משפטיות והתקיימו כנסים. בשנת 2002 ועדת המשנה המחוזית לתכנון ובנייה דחתה את תכנית הבנייה של הקיבוצים.

גורמי נדל"ן שונים המשיכו לקדם תכניות בנייה בעמק. ועד הפעולה התארגן ובחורף 2003 הכין תכנית משל עצמו בשיתוף תושבי האזור – תכנית האב לעמק הצבאים. בשנת 2008 הועדה אמצה את תכנית האב והוחל תהליך של תכנון מפורט. לראשונה בארץ, הן תכנית האב והן התכנון המפורט, נוצרו בשיתוף עם הציבור ובהתאם לצרכי הציבור ורצונותיו.

פעילות סיכום לאחר הביקור בעמק הצבאים

פעילות זו מסכמת את הסיור בעמק הצבאים, במערך זה יינתנו מספר רעיונות ליצירת פרוייקט – לבחירת המורה.

קהל היעד: כיתה ג'-ד'

משך הפעילות: 45 דק'

מקום הפעילות: כיתה

מטרות:

1. התלמידים ישתפו בחוויותיהם מההיכרות ומהביקור בעמק
 2. התלמידים יפתחו אחריות לעמק הצבאים ולשמירה על הטבע
 3. התלמידים יזמו פרוייקט כיתתי ויקחו אחריות על הסביבה
- תוצרים אפשריים:** פרוייקט כיתתי בחצר בית ספר/ אתר טבע עירוני סמוך/ עמק הצבאים.
- מושגים מרכזיים:** "להסתכל" ו"להתבונן"
- ציוד והכנות:** מטפחת לכיסוי העיניים, טוש ללוח, כתבה על נס ציונה, דפים קטנים.

פתיחה- 7 דק':

משימה: נזמין את אחד התלמידים לקדמת הכיתה ונעצום את עיניו בעזרת מטפחת. נשאל אותו שאלות לגבי דברים שקיימים בכיתה:

- באיזה צבע המסגרת של הלוח?
- באיזה צד נמצא המזגן?
- איזה צבע הנעליים של אחד התלמידים
- איזה צבע השעון
- כמה שולחנות יש בכיתה? ועוד..

עיבוד: נוריד את המטפחת ונשאל את התלמיד- איך הרגשת במהלך המשימה? האם זה היה מאתגר? למה? נסכים עם התלמידים שאנחנו יושבים בכיתה הזו יום יום והגיוני שנדע את הדברים הללו, אז למה איננו זוכרים?

נברר את ההבדל בין "להסתכל" לבין "להתבונן". נספר לתלמידים שלפעמים, הדברים הקרובים אלינו "נעלמים" לנו מהעין, אנחנו לא זוכרים איך נראה משהו שאנחנו רואים כל יום.

- מה אתם זוכרים מהסיור בעמק?
 - האם לדעתכם הסתכלנו או התבוננו?
- נאסוף את התשובות ונאמר, שבסיור, התבוננו בנוף, בטבע, במים, בצבאים, בציפורים ולא חלפנו על פניו, מה שעוזר לנו להסתכל על העמק מנקודת מבט שונה (להזכיר את המשימת ציור) ועכשיו, מהעיניים האלו נוכל להתקדם צעד אחד קדימה ולחשוב על פרוייקט למען הטבע.

גוף הפעילות- 35 דק':

חלק א': השראה - פרוייקטים מוצלחים שנעשו בעמק ובעיר נוספת- 10 דק':
אז כדי להבין מה אנחנו יכולים לעשות למען שמירה על העמק, נספר לתלמידים על מספר פרוייקטים מוצלחים שנעשו ונשאב מהם השראה:

- השבת צב היבשה המצוי
 - קיום אירועים קהילתיים במרחב העמק
 - שילוב אוכלוסיות מיוחדות בפעילות בעמק
 - החבל הצהוב- מקום מוגדר לאדם, כדי שיהיה מקום לבע"ח
 - רעיונות נוספים ניתן לקרוא באתר עמק הצבאים
- *ניתן לספר לתלמידים סיפור הצלחה נוסף, מהעיר נס ציונה, אתר טבע עירוני שהעירייה רצתה לבנות אזור מגורים אבל התושבים לא נתנו לזה לקרות! הם הכינו עצומה והחתימו אלפי תושבים, קיימו צעדה ענקית לגבעות הכורכר והצליחו למנוע את בניית השכונה! (בגבעת הכורכר הזו גדל הפרח "אירוס הארגמן", פרח מיוחד ונדיר, שהפך לסמל של המאבק). ניתן לבחור עוד הצלחות וסיפורים מעניינים על אתרי טבע שנשארו טבעיים בזכות תושבים ופעילים מגופים שונים. (להרחבה, אפשר לעיין באתר של החברה להגנת הטבע).**

חלק ב': חשיבה - אז איך מעבירים את זה הלאה? - 5 דק':
נכתוב על הלוח בגדול את המילה "איך?" - אחרי ששמענו כמה סיפורי הצלחה, נשאל את התלמידים- איך לדעתם הצליחו לקדם אותם? מה היה צריך לעשות כדי שזה יקרה? מה אנחנו צריכים לעשות כדי לקדם פרוייקט? מהם הקשיים שעלולים להיות ביצירת פרוייקט לשימור טבע?

נבקש מהתלמידים להתחלק לזוגות/ קבוצות, כל זוג/ קבוצה צריכה לחשוב על רעיון לפרוייקט שמירת טבע עירוני אותו ניתן לבצע ככיתה, נגדיר כמה דקות לחשיבה וננסה לגבש רעיון אחד שמוסכם על כולם. (דרך הצבעה או שיח כיתתי)

הערה: הרעיון לפרוייקט יכול להיות אימוץ חצר בית הספר, אימוץ אתר שקרוב לבית הספר או בעמק הצבאים. (ניתן לשאול את התלמידים אם הם מכירים שטח טבעי קרוב לבית הספר או להיעזר באתר "עמוד ענן" – מפה שמציגה אתרי טבע, היסטוריה וארכאולוגיה על גבי מפה) במידה ובחרתם לעשות פרוייקט בעמק- נהדר! צרו קשר עם צוות העמק על מנת לתאם. (בררו עם צוות העמק, האם יש רעיונות מומלצים ובדקו את האפשרות להתנדבות חד פעמית)

רעיונות לדוגמא: שלטי הסבר לניקיון, כתיבת סטיקרים כדי להעלות את המודעות לנושאים שונים, כתיבת שיר, הצגה לכיתה/ לכל בית הספר, כתבה לעיתון, הקמת תערוכת צילום/ציור בבית הספר או במינהל הקהילתי השכונתי ועוד..

אחרי שגיבשנו רעיון לפרוייקט, נחלק לכל קבוצה תחום אחריות עליו היא אחראית, כגון: תכנון, הפצה (בניית מודעות), שכנוע קהל היעד, פנייה לגופים רלוונטיים (כתיבת מכתב למנהלת בית הספר, ראש העיר, חבר מועצת העיר לענייני סביבה וכו').

לא כדאי לוותר על השלב בו התלמידים בונים תוצר, כיוון שזה שלב משמעותי ביצירת המחויבות שלהם לטבע! מומלץ להעלות את התוצרים והתמונות לאתר בית הספר/ לפייסבוק.

חלק ד': איסוף- הצגת התוצרים לכיתה 10 דק':
כל קבוצה תציג את מה שעשתה/ כתבה – כל קבוצה מציגה בשתי דקות! (חשוב לדייק בזמנים)

סיכום- 4 דק':

נחלק לכל תלמיד דף קטן שעליו יכתוב מילה שמתארת את תחושה שעלתה לו בעקבות המפגשים והסיור. נניח את הדפים במרכז הכיתה/ על הלוח ונקריא בעזרת התלמידים את שלל התחושות. כל ילד יוכל להתחבר לתחושה של חבר מהכיתה וניצור שרשרת ארוכה. נסכם שעברנו תהליך מעניין וחוויתי והכרנו את עמק הצבאים מנקודות מבט שונות! האם נרצה שעוד אנשים ירגישו כמו שאנחנו מרגישים עכשיו?

נזמין את הילדים להמשיך ולטייל בעמק עם המשפחה והחברים (ונזכור- עלינו לטייל תמיד בעיניים "מתבוננות" ולא בעיניים "מסתכלות"!)

נספח א': כתבות על גבעת הכורכר בנס ציונה:

03-6388688

מצילים את גבעות הכורכר בנס ציונה

5/02/2018

אירוס הארגמן. צילום: ד"ר יובל ספיר

גבעות הכורכר בנס ציונה ובראשון לציון הן בית הגידול הכורכרי החשוב והמשמעותי האחרון שותר במרכז הארץ. בגבעות הכורכר במישור החוף מתקיים עולם עשיר וייחודי של צמח טבעי הכולל מאות מינים וביניהם מספר מינים נדירים הגדלים אך ורק בישראל. הידוע והבולט שבהם הוא אירוס הארגמן.

לאחרונה מקדמת עיריית נס ציונה תכנית לשכונת מגורים חדשה בצפון נס-ציונה ממערב לשכונת גבעת התור (טוסקנה). בנייה זו תחנוק ותנתק את רצף המרחב הפתוח שבין גבעות הכורכר המרכזיות באזור. הגן הלאומי גבעות הכורכר נס ציונה, גבעת האירוסים של ראשון לציון וגבעת התור הבנייה המתוכננת תגרסו לפגיעה קשה בעולם החי והצומח הייחודי של גבעות הכורכר שלנו. והיא מאיימת להכחיד אוכלוסיות של אירוס הארגמן בגלל הניתוק והקטנת שטח אוכלוסיות אלה. הבנייה תפגע קשה בנוף ובאיכויות הגבוהות של האזור כשטח לטיול ופנאי בחיק הטבע, וכך תפגע קשה איכות החיים והסביבה של תושבי האזור.

החברה להגנת הטבע מציעה פתרון שיאפשר את העתקת הבנייה המתוכננת לאזור שלא יפגע במרקם גבעות הכורכר.

תושבי נס-ציונה, שוחרי איכות הסביבה והטבע, שומרי הגבעות פורום גבעות הכורכר והחברה להגנת הטבע פונים לעיריית נס-ציונה ולמוסדות התכנון, לעצור את התכנית הפוגעת, ולאמץ את הפתרון המוצע.

מצילים את האירוסים בנס ציונה מכליה - יש חלופה לבנייה!
חתמו עכשיו על הצהרה!

גבעות הכורכר בנס ציונה

ט"ו בשבט הוא גם יום הולדתה של הכנסת, סיבה טובה לשדולה הסביבתית של הבית לערוך סיור באזור לקראת הכרזת הגבעות כגן לאומי. מי שצריך סיבות יותר צבעוניות מעמרי שרון, ישמח לשמוע שאירוס הארגמן כבר שם במלוא הדרו

גילי סופר פורסם: 06.02.04 , 09:27

אומר פרופסור ניר אוריון מפורום גבעות הכורכר, והכוונה היא בעיקר מבחינת כוח המשיכה למבקרים. חשיבותו האקולוגית של האזור רחוקה מלהיות נעוצה רק באירוס.

למרות שהאירוסים הם באמת לא עיקר העניין הנה ההסבר איך להגיע אליהם: בכניסה הצפונית לנס ציונה (מכיוון ראשון לציון), פונים ברמזור הראשון ימינה לרחוב המאה ואחד, מצד ימין גבעת התור, שהנדלניסטים קראו לה גבעת טוסקנה. אם לשפוט על פי התביעה לבג"ץ, שהגישה השבוע אדם טבע ודין, טוסקנה הישראלית היא דווקא ברמות מנשה, אבל זה לא שייך.

ממשיכים ומעט ומצד שמאל אפשר לראות את 'נוף האירוסים', שכונה שזה עתה נבנתה למרגלות גבעות הכורכר של נס ציונה. בפינת השכונה הכביש פונה שמאלה, ואחרי כמה מאות מטרים, בערך מול הכניסה לשכונה, יש שביל שעולה ימינה אל הגבעה. עולים בו, עוברים את השיזף שבפסגתו, וקצת אחריו כבר פורחים הפרחים המרשימים. ריכוז גדול עוד יותר של אירוסים ניתן למצוא אם יורדים בשיפוליה הדרומיים של הגבעה.

המאבק הסביבתי בנס ציונה רשם הצלחות

אחת התיאוריות הקשורות בתורת הקוואנטים, שהתצפית משנה את התוצאה, מוכיחה את עצמה באתרי פריחה ידועים, וגם כאן בהחלט ניתן לראות היכן כבר היו מבקרים. שימו לב איפה אתם שמים ת'רגליים, אמנם הפרח הוא זה שמושך את העין, אך יש לצמח גם עלים ששווה להשתהות הרף עין על מנת להכיר את צורתם. חבל שמי שבאים לראות את הפריחה רומסים אירוסים שעוד לא העלו פרחים.

אולי בזכותו של הפרח המוכר, המאבק הסביבתי בנס ציונה רשם הצלחות. קבוצה קטנה למדי של פעילים הצליחה להביא את הקהל הרחב אל הטבע שבחצר האחורית, להביא את השימור לתודעה הציבורית, ולא מעט בזכות השינוי בדעת הקהל בוטלו חלק מתוכניות הבנייה באזור. בעקבות ביטול התוכניות עתרו בעלי הקרקע נגד רשויות התכנון, והעניין עדיין תלוי ועומד בבית המשפט. אבל יש גם מה שמנוי וגמור.

אם ממשיכים מערבה לא יותר משלוש דקות הליכה על הגבעות מגיעים לציר הנפט (אפשר לזהות אותו על פי הריח ולפי השלטים לאורכו. כשפונים על השביל דרומה (שמאלה) מימין יש פרדס אשכולית. אחרי שעוברים את פינת הפרדס אפשר לראות את הכביש הראשי המוביל לצומת בית עובד, את בית חנן, ובהמשך בצמוד לדרך, בתים לבנים עם גגות אדומים וגינות ירוקות. הם עוד לא שם, רק על המפות. מאושר, סגור, מנוי וגמור מזה עשור, וגם אם מתעכבות העבודות בשטח, הם בוא יבואו.

המדרון המערבי של גבעות הכורכר, שייך כבר לרשות אחרת, המועצה האזורית גן רווה, ועליו יקום יישוב קהילתי חדש. אזובי הקיר שמוריקים עתה על הסלע אינם אומרים דבר. ביישוב החדש יגורו אנשים שחשוב להם ירוק בעיניים. תהיה להם בחצר חלקה קטנה של יבלית שהמחשב ישקה בזמנים קצובים, תחומה יפה בשוליה, שיהיה מקום לשים פרחי עונה. גם שם יפה יהיה לו ליישוב, 'אירוס'.

הכי מרשימה - פריחת הרותם

לא ציפיתי למצוא כאן מישהו בבוקר יום חול. אחד משני האנשים שמטפסים מולי במרץ על הגבעה עם מפת סימון שבילים בידיהם הוא משה פרלמוטר, רכז שמירת הטבע של החברה להגנת הטבע באזור המרכז. גם מזל צריך בחיים. מה שיישאר כאן על פי התוכניות הנוכחיות הם 800 דונם של גבעות כורכר שמתישו, יש לקוות, גם יוכרזו כגן לאומי. פעם היה הרבה מאוד כורכר במרכז הארץ, ושאריות ממנו ניתן לראות בכל מקום, אך מתברר שזהו שטח הכורכר הכי גדול שייוותר שלם.

פרלמוטר לא רק מראה לי את המפות ותצלומי האוויר עם השטחים המסומנים, מי לשבט ומי לחסד, הוא גם מפנה את תשומת לבי לפריחת האזוביון הדגול, צמח לבנדרי עם תפרחת סגולה וארוכה. זה צמח נדיר, שנמצא ברשימה האדומה של צמחים בסכנת הכחדה של מרכז המידע של צמחי ישראל.

מפורסמים כמו האירוסים או נדירים כמו האזוביון, הכי מרשימה היא פריחת הרותם. כתמים של לבן על רקע הירוק, או על רקע האפור והתכול המתחלפים בשמיים. היא אפילו בולטת על רקע סלעי הכורכר ואפילו על רקע הבתים הלבנים שבנו כאן למטה. יש משהו בבוהק הזה שאי אפשר

ה'רותם', 'רותם המדבר' ליתר דיוק, הוא לא הצמח המדברי היחיד בגבעות כאן. הכורכר, בגלל שהמים מחלחלים דרכו, הוא בית גידול לצומח מדברי. גם השמשון פורח עתה בגבעות ובכלל, זה ייחודו של האזור, שילוב של צומח מדברי עם צומח ים תיכוני, מגוון אדיר של מינים. ועתה - המוני פרחים.

את הגבעה הזו הצליחו להציל לעת עתה, וגם אחותה הקטנה והמפורסמת הנמצאת מצפון - 'גבעת האירוסים' של ראשון לציון - לא מאוימת. גבעת הכורכר שבתווך, גבעת תור (ההיא מטוסקנה) גם היא תישאר כמות שהיא, בינתיים.

מה שמטריד את פורום גבעות הכורכר הוא הרצף. לאורך זמן, כל עושר הצמחייה הזה לא יכול לחיות באיים. גם לא בעלי החיים שיש כאן. נישואי קרובים לא הועילו גנטית לאף אחד. פרופ' אוריון, מסביר שהמטרה היא "להציל את האיים". זה מאבק על רצף הגבעות". התכנון הוא לסמן את השבילים הקיימים גם היום לכלל שביל אחד שיעבור מראשון ועד גדרה שממנו יצאו שבילי מעגליים.

"במקומות שהשטח אינו שייך למישהו אנחנו מכינים שילוט, בשאר המקומות יש רק עמודי כורכר עם מספרים". המספרים בשטח יתאימו למספרים בחוברת שעומדת לצאת בקרוב. "אפשר גם להתחיל בראשון ולגמור בגדרה", אומר אוריון, "מי שיטייל את המסלול יהיה רוב הזמן בשטח טבעי לאורכו אתרי נוף ואתרים היסטוריים". מדובר בעיקר באתרים מראשית ימי הציונות. מה יהיה אין לדעת, בינתיים, הרצף עוד קיים.

היום (ו') תתקיים גם צעדת נס ציונה המסורתית. עשרת אלפים איש יצעדו בצעדה שסימנה 'שומרים על גבעות הכורכר'. את עיקר השמירה צריכות עתה הגבעות מפני חובבי טבע מסוג אחר: ג'יפאים ורוכבי טרקטורונים. אוריון, גיאולוג במקצועו, מסביר שהנזק שהם עושים אדיר בעיקר כשמדובר בכורכר. "כורכר הוא סלע רך מאוד, ערוץ קטן בכורכר והמים הורסים את הסלע". עכשיו, אחרי הגשמים, נזקי המים ניכרים היטב.

את נסיעתם של אלה אפשר יהיה לאסור ברגע שיוכרז הגן הלאומי, שכבר משורטט במפות. הסיבה שזה לא נעשה עד כה, לדברי אוריון, היא שעם ההכרזה יהיה צריך לפצות את בעלי הקרקע. "אם היו רוצים להעביר פה כביש 'חוצה גבעות', היו מפצים אותם וזהו, אבל בשביל לשמור על השטח - זה כבר סיפור אחר". מסביב, ככל הנראה, ימשיכו הג'יפוס וולגרים והטרקטורנוס מעצבנוס לטחון את השטח.

בעיניים נדלניות 800 דונם זה נראה די הרבה, אני חושב לעצמי כשאני חולף בדרך חזרה מול שאריות הכורכר שבנתיבי איילון. בתור שטח פתוח, זה ריבוע שצלעו 900 מטר, לא יותר.

